

de schorren en slikken

van zandvliet en lillo

Even ten noorden van Antwerpen, aan de rechteroever van de Schelde, bevinden zich nog enkele enige schorregebiedjes voor ons land : het Groot Buitenschoor van Zandvliet en het Galgenschoor van Lillo. Vanop de Scheldedijk kan de wandelaar op deze plaats een gebied van water, slikke en schorre aanschouwen, waar hemel en aarde als het ware elkaar rechtstreeks de hand reiken.

Wisselwerking tussen water en land, tussen zout en zoet

Slikken zijn buitendijkse, vóór de schorren gelegen drassige kleigronden, die bij vloed door het opkomend water overstroomd worden. *Schorren* zijn aangeslibde gronden, die vóór een rivier of zeedijk gelegen zijn. Zij bereiken een hoogte van enkele tientallen cm boven de hoogwaterstand, zodat zij slechts onregelmatig, meestal bij springtij, bevoeid worden. Een steeds fijner vertakkend geulensysteem zorgt ervoor dat het zoute of brakke water tot in de verste delen van de schorre kan dringen.

Naar gelang het zoutgehalte van het voedend water, worden de schorren ingedeeld in *zoute* en *brakke* schorren. Beiden zijn o.m. uit elkaar te kennen door hun verschillende plantengemeenschappen.

Op gebied van schorren is België maar karig bedeeld. Zoute schorren vinden wij aan de *IJzermondig* te Nieuwpoort en in het *Zwin*; de eerste zijn in de laatste decennia gevoelig ingekrompen door de landreklamatie. Als brakke schorren kennen wij buiten de hogervermelde gebieden van Zandvliet en Lillo, slechts het *Paardeschor* van Doel.

Brakke schorren worden gekarakteriseerd door een zeer speciale levensgemeenschap. Er bestaat immers een intense en dynamische wisselwerking tussen water en land, tussen zout en zoet. Dat op deze plaats typische planten- en dierenassociaties tot stand

Scholeksters

komen is niet verwonderlijk; deze kenmerken zich door hun zeldzame diversiteit.

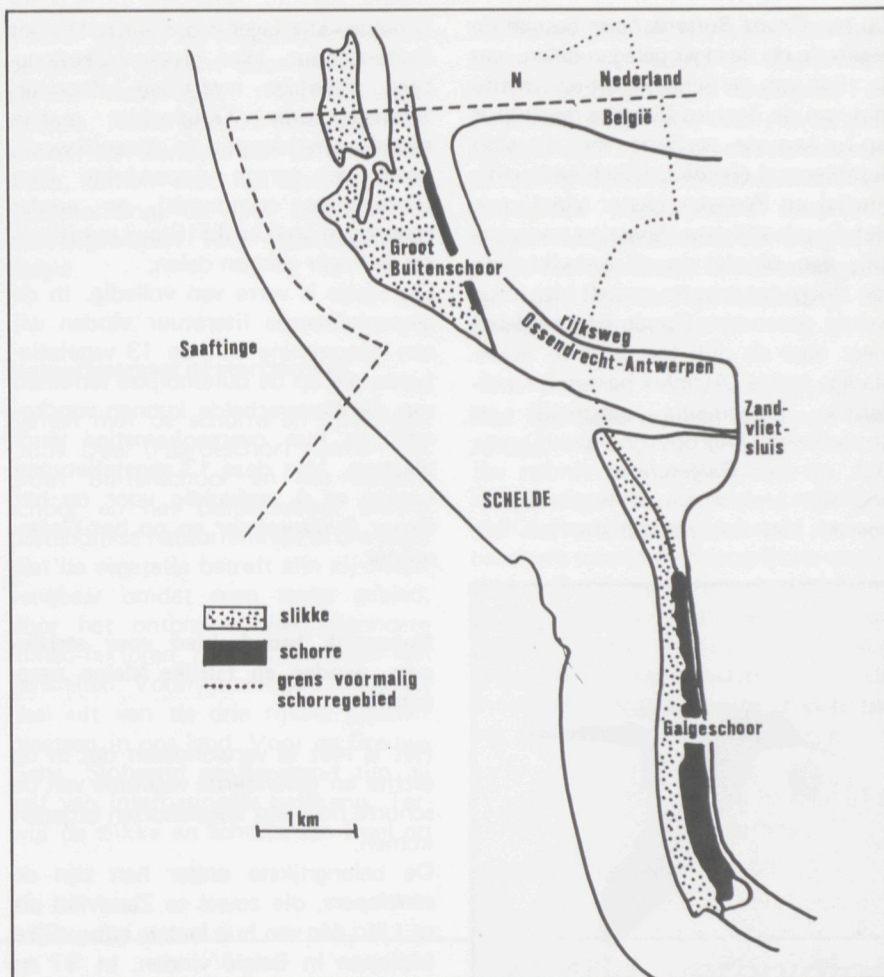
Het voortbestaan van de laatste brakke schorren van België, die als kleine stukjes de enige relikten zijn van een

voormalig zeer uitgestrekt gebied, wordt door een nakende indijking bedreigd. Deze bijdrage heeft dan ook tot doel enkele aspecten van de grote natuurrijkdom van deze relikten te beschrijven.

Historiek en huidig uitzicht van het Galgeschoor en het Groot Buitenschoor.

De schorren van Zandvliet en Lillo zijn slechts overblijfselen van een veel uitgestrektere schorre en slikkevlakte. Kaarten uit de 17e eeuw tonen ons een ingewikkeld rivier- en geulenstelsel, dat de toenmalige Honte of Westerschelde verbond met een andere belangrijke zeearm, de huidige Oosterschelde. In en rond dit gebied ontwikkelden zich slikken, zandplaten, schorren en moerassen.

Een eerste kentering in deze toestand kwam tot stand rond 1870, toen Zuid-Beveland verbonden werd met het vasteland door een brede dijk, waardoor de natuurlijke verbinding tussen de Wester- en de Oosterschelde verdween. Na bijkomende inpolderingen bleven tot 1940 nog ± 5.380 ha schorre over, waarvan zich ± 820 ha bevonden op Belgisch grondgebied. Door een onvoorziene landreklamatie werden deze laatste tijdens de tweede wereldoorlog gereduceerd tot 11,8 ha, d.i. de huidige oppervlakte van het

Groot Buitenschoor. Op Nederlands grondgebied werden op het einde der zestiger jaren 750 ha schorren tussen Bath en Ossendrecht ingepolderd met het oog op de aanleg van de Schelde-Rijnverbinding. Hierdoor ontstond een definitieve scheiding tussen een zeer klein geworden Belgisch deel en een sterk gereduceerd Nederlands deel. Dit laatste werd kort nadien volledig hervormd tot landbouwgrond.

Het "Groot Buitenschoor" (zie fig.) strekt zich uit langs de Scheldedijk over een lengte van 1,4 km. De maximale breedte bedraagt 120 m. Schelde- waarts bevindt zich een slikke die verschillende honderden meter breed is en aansluit met een zandbak in de Schelde.

Het **Galgeschoor** onderging in de loop der tijden minder ingrijpende wijzigingen. In 1974 verdween ongeveer 1/4 van haar oorspronkelijke oppervlakte door de aanleg van een dijk. De huidige oppervlakte is ongeveer zes maal groter (± 60 ha) dan deze van het Groot Buitenschoor, doch de hierbij behorende slikke is bij laag tij nauwelijks enkele tientallen meter breed.

Karakteristieke plantengroei voor brakke schorre

Zoals hoger vermeld zijn de schorren van Zandvliet en van Lillo brakke schorren, omdat zij met brakwater gevoed worden. Het volume zoetwater dat de Schelde zeewaarts vervoert ligt ver beneden het volume zoutwater, dat in de monding van de Schelde gestuwd wordt bij opkomend tij.

Mede door de sterke getijbewegingen — het gemiddeld getijverschil bedraagt bij het nabijliggende Bath 4,53 m, de hoogste waarde voor Nederland — kan dit zoute water tot diep in de Schelde dringen en treden te Zandvliet nog relatief hoge zoutgehalten op. Schom-

melingen in de rivierafvoer en in de getijdenvolumina zijn er de oorzaak van, dat het zoutgehalte niet konstant is.

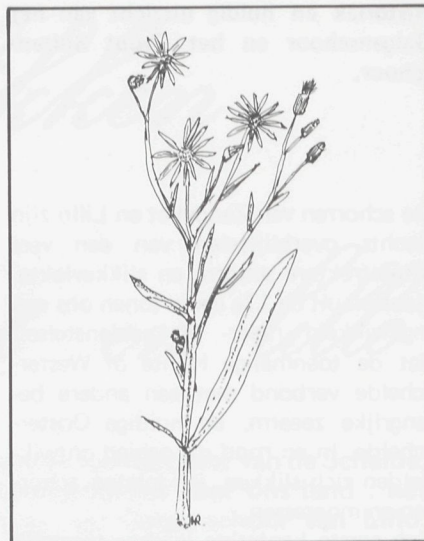
De planten die aan de zoute schorren een eigen karakter geven, zoals Lamsoor, Zeekraal en Klein schorrenkruid komen dan ook te Zandvliet en te Lillo niet voor, maar op de vroegere Braakmanschorren, die gevoed werden met water uit het marien distrikt, waren zij in groot aantal te vinden. Wij verwachten dus op de schorren van Zandvliet en Lillo soorten die gedijen in zoeter milieu.

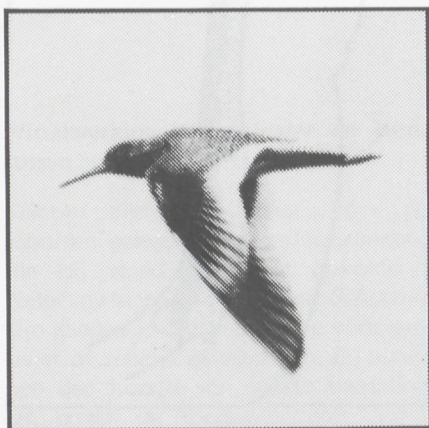
Op het *Groot Buitenschoor* bestaat de vegetatie op de lager gelegen delen, aan de zijde van de Schelde, uit een dichte mat van de Zeebies (*Scirpus maritimus* ssp.). Aan de periferie van dit veld domineren Lepelblad (*Cochlearia officinalis*) en Zeeaster (*Aster tripolium*). Het Engels slijkgras (*Spartina townsendii*), een pionier in de ontwikkeling van slikke tot schorre, wordt hier maar weinig gevonden. Op de hogere delen meer naar de dijk toe, groeien Spiesbladige melde (*Atriplex hastata*), Kweldergras (*Puccinellia maritima*) en Strandkweek (*Agropyron repens*). Ook op het *Galgeschoor* vinden wij nog een brakminnende vegetatie, alhoewel hier het zoutgehalte van het

Scheldewater lager is dan aan het Groot Buitenschoor. Hier groeien Zeeweegbree (*Plantago maritima*), Zeeaster, Strandzoutgras (*Triglochin maritimum*), Kweldergras en Strandkweek, naast een grote oppervlakte Riet (*Phragmites communis*) en eerder spaarzaam Melkkruid (*Glaux maritima*) op de hoger gelegen delen.

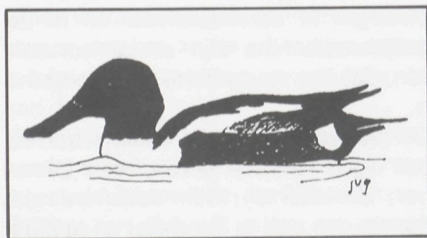
Dit lijstje is verre van volledig. In de gespecialiseerde literatuur vinden wij een opsomming van de 13 vegetatietypen die op de buitendijkse terreinen van de Westerschelde kunnen voorkomen en hun overeenkomstige vindplaatsen. Van deze 13 vegetatietypen komen er 4 veelvuldig voor op het *Groot Buitenschoor* en op het *Galgeschoor*.

Zeeaster

Tureluur

Slobeend

Natuurlijk broedgebied voor steltlopers, eenden en talrijke kleine zangvogels.

Het is niet te verwonderen dat in de dichte en gevarieerde vegetatie van de schorre heel wat vogelsoorten broeden komen.

De belangrijkste onder hen zijn de *steltlopers*, die zowel te Zandvliet als te Lillo één van hun laatste natuurlijke biotopen in België vinden. In '37 en '78 werden voor beide gebieden samen 16 paar Tureluur, 3 paar Scholeksters en 3 paar Kluten geteld. Tegenover het totaal broedbestand van deze soorten in ons land zijn deze aantallen eerder gering. Het is evenwel belangrijk dat deze broedvogels hier voorkomen in een oorspronkelijk en volledig natuurlijk biotoop.

Bij de *eenden* zijn het de Bergeend (± 20 paar voor beide schorren), de Wintertaling en de Slobeend die belangrijk zijn.

Onder de *zangvogels* vernoemen wij vooral enkele tientallen paren Kleine Karekieten en Rietzangers, die samen met de verschillende paren Blauwborstjes, een rijke broedvogeldiversiteit aan de schorren geven. Het voor ons land zeldzame Baardmannetje broedt in de naaste omgeving en is een regelrechte bezoeker van de schorren.

Belangrijk doortrek- en overwinteringsgebied

Enkele honderden *Grauwe ganzen* kunnen in het gebied worden waargenomen tijdens de voor- en de najaars-trek, alsook tijdens de winterperiode. Tijdens de nacht en in de vroege morgen voeden zij zich ter plaatse met de wortelknolletjes van de Zeebies en overdag vinden zij, bij laag tij, op de uitgestrekte zandplaat voldoende rust. Het bestaan van een grote populatie Grauwe ganzen (tot 620 vogels) geeft

aan de slikken en de schorren van Zandvliet een unieke betekenis binnen het kader van 's lands avifauna.

Duizenden *eenden*, waarvan vele afkomstig zijn uit het nabijgelegen Verdrongen Land van Saaftinge, vinden eveneens een uitverkoren rustplaats op de zandplaat, die zich vóór de schorren uitgestrekt. Op sommige dagen in november en in december zijn hier 2400 Wilde eenden, 1800 Wintertalingen en 1300 Smienten geteld. Tevens vinden honderden eenden voedsel op de vochtige slikken bij afgaand tij. Hier dient vooral de Slobeend vermeld, waarvan de aantallen (tot 1250 vogels in februari en in december 1978) aan het gebied een waarde geven, die van internationale betekenis kan worden geacht voor deze soort.

Tot voor enkele jaren verzamelden zich de duizenden ruiende Bergeenden uit geheel West-Europa op slechts vier uitverkoren plaatsen om de rui door te brengen. Sinds 1976 heeft ook de Schelde, gelegen vóór de schorren van Zandvliet en Lillo, dit karig lijstje van ruiplaatsen aangevuld.

Vooraf tijdens de najaarstrek worden de slikken bezocht door enkele honderden *waadvogels*: Scholeksters, Wulpen, Rosse grutto's en Kluten. De slikken van Zandvliet en Lillo vormen aldus, samen met het Zwin en de IJzermonding, de drie belangrijkste pleistergebieden voor waadvogels in België.

Natuurreservaat of stortterrein?

Samen met de schorre en slikke van Oude Doel (Paardeschor) vormen het groot Buitenschoor en het Galgenschoor en het Galgenschoor unieke buitendijkse natuurrelikten in ons land. Wat de vegetatie betreft zijn zij onvervangbaar omdat geen ander gebied, door het ontbreken van bijzondere milieu-factoren, zich als vervanger kan aanstellen. Voor watervogels maken zij deel uit van de drie rijkste pleisterplaatsen in ons land. Voor de Grauwe Gans, Slobeend en Bergeend zijn zij zelf van internationale betekenis. Terwijl de slikke en schorre van Doel op

het Gewestplan als R (Natuurreservaat) is aangeduid, loopt de Zandvlietse schorre groot gevaar te verdwijnen: de Regionale Commissie voor Advies stelt immers voor: "*Tussen de Nederlandse grens, de Schelde en de Scheldelaan moet het natuurgebied aangeduid worden als stortterrein voor de grondspecie voortkomende van de verdieping van de Schelde-Rijn-verbinding op Belgisch Grondgebied.*"

Red de Schorre, een brochure van APOL.

De Aktiegroep Polders Leefmilieu (APOL) publiceerde eind vorig jaar een brochure waarin de belangrijkste waterrijke gebieden in de Antwerpse polders en de problemen die zich errond stellen belicht worden. Samen met andere akties en tussenkomsten hoopt de aktiegroep hiermee bij te dragen tot het behoud van deze gebieden.

J. Van Impe

Dr. Van De Perrelei 51 B
2200 Borgerhout

de vereniging

Regionale werking Oostkust gestart

Uit de nood aan koördinatie tussen natuurbehoudsmensen, natuurgidsen en conservators aan de Oostkust werd dit voorjaar een regionale werkgroep Oostkust opgericht. Deze regionale BNVR-werkgroep heeft als aktieterrin de kuststrook tussen Oostende en de Nederlandse grens en zal zijn werking vooral toespitsen op het organiseren van geleide wandelingen (zowel in als buiten de reservaten) en, het natuurbeheerswerk en het veiligstellen van natuurgebieden in deze regio. Het natuurbeheerswerk zal niet beperkt worden tot enkel de reservaten in dit gebied (*de Fonteintjes, het Zwin, de Kijkuit*), maar er zullen ook stappen ondernomen worden voor het uitvoeren van beheerswerk in andere waardevolle terreinen.

Natuurgidsen en leden van Natuur- en Vogelreservaten die wensen mee te werken met deze werkgroep, contacteren de koördinator: Guido Rappé, Duinbergenlaan 73, 8390 Knokke-Heist (tijdens het week-end) of Kazematstraat 38, 9000 Gent (tijdens de week).

De regionale werkgroep plande reeds volgende activiteiten: 19 mei en 12 augustus:

Strandvissen; 20 mei en 29: Kijkuit; 26 mei en 9 juni: Polderwandelingen te Uitkerke; 29 augustus: De Fonteintjes.

Voor meer informatie: zie activiteitenkalender.

De Uitkerkse Polder

Deze naam dekt niet alleen de polder van de vroegere gemeente Uitkerke die nu met Blankenberge gefusioneerd is, maar strekt zich uit tot Wenduine en beslaat ook grond van de gemeenten Nieuwmunster en Zuienkerke. Het is een open gebied van ongeveer 2000 ha met aan de rand enkele kleine polderbosjes. Ongeveer 90% van de totale oppervlakte bestaat uit *weiland*.

De zware kleilaag van 1 tot 5 meter dik rust op veen. Daardoor is het gebied lager gelegen dan het omringde land. Het is bijgevolg ook vrij vochtig en wordt afgevoerd door de Grote Ede, ook het Blankenbergs vaartje genoemd. Langs dit vaartje komt er soms wat zout water in de polder terecht zodat er langsheen de grachten dan ook zoutminnende planten als Smalbladige Rolklaver, Zeeaster en Klein Schorrekruid voorkomen naast zoetwaterplanten als Lidsteng, Sterrekroos en Riet.

Het voorkomen van brak tot volledig zoet water heeft ook gevolgen op hydrobiologisch gebied. Er is in dit divers milieu een grote verscheidenheid aan soorten waaronder meer dan één zeldzaam exemplaar. Op onze geleide bezoeken kunnen we helaas deze bijzonder interessante fauna niet nader bekijken.